

Ympäristöministeriö
Luontoympäristöosasto
Ohjelmapäällikkö Päivi Gummerus-Rautiainen
Ohjelmapäällikkö Antton Keto

HE 154/2022 vp Hallituksen esitys eduskunnalle valtion talousarvioksi vuodelle 2023

Luonnonsuojelu ja vesiensuojelu hallituksen esityksessä valtion talousarvioksi vuodelle 2023

Luku 35.10

1. Luonnonsuojelun rahoitus

Talousarvionesityksen 35.10. -luvun mukainen luonnonsuojelun rahoitus on vuonna 2023 noin 107 miljoonaa euroa. Tulevaisuusinvestointimäärähojen päättyessä rahoitusta on noin 24 milj. euroa vähemmän kuin vuonna 2022. Luonnonsuojeluvarojen pääasiallisia käyttökohteita ovat Helmi-elinympäristöohjelma, METSO-ohjelman toimeenpanon jatkaminen sekä Metsähallituksen julkiset hallintotehtävät.

35.10.21 Eräät luonnonsuojelun menot

15 740 000 euroa

Määräraha käytetään pääosin Helmi-elinympäristöohjelman toimeenpanoon. Lisäksi määrärahaa käytetään mm. Etelä-Suomen metsien monimuotoisuuden toimintaohjelman (METSO) toimeenpanon edistämiseen, suojeluun ja hoitoon sekä niihin liittyvien työryhmien toimintaan, rauhoitettujen lajien aiheuttamien vahinkojen ehkäisemiseen sekä vahingoittuneiden luonnonvaraisten eläinten ja EU:n CITES-asetuksen edellyttämän eläinten hoidon järjestämiseen, luonnonsuojelusuunnitteluun ja maa-aineslain soveltamiseen sekä pohjavesien suojeluun liittyvään suunnitteluun ja kunnostamiseen.

Helmi-elinympäristöohjelma

Helmi-ohjelmassa parannetaan heikentyneiden lajien ja luontotyyppien elinympäristöjen tilaa koko maassa. Kohteina ovat lintuvedet, suot, metsät, perinneympäristöt sekä pienvedet ja rannat. Helmi-ohjelman toimet perustuvat maanomistajien vapaaehtoisuuteen. Ohjelman valmistelu ja toimet on aloitettu ympäristöministeriön hallinnonalalla vuonna 2020. Valtioneuvosto teki periaatepäätöksen Helmi-elinympäristöohjelmasta 27.5.2021. Ohjelmassa on asetettu tavoitteita vuoteen 2030 ulottuvia tavoitteita sekä luonnonsuojelualueille että niiden ulkopuolisille alueille. Ohjelma on ympäristöministeriön ja maa- ja metsätalousministeriön yhteinen. Helmi-ohjelma on samalla keskeinen osa vuoden 2020 jälkeen uudistettavaa, YK:n biodiversiteettisopimuksen mukaista kansallista luonnon monimuotoisuuden suojelun strategiaa ja toimintaohjelmaa ja täyttää myös osaltaan EU:n biodiversiteettistrategian tavoitteita.

Ensimmäisinä vuosina ohjelman toteutuksessa ovat korostuneet henkilöstön rekrytoinnit, luontoinventoinnit ja kunnostussuunnitelmien teko, mutta vuonna 2022 on konkreettiset toimet edenneet merkittävästi kaikissa teemoissa. Vuonna 2022 Helmi-ohjelmassa on elokuun loppuun mennessä suojeltu soita 3 200 hehtaaria ja kunnostettu eri elinympäristöjä yli 3 900 hehtaaria. Isoimpia ennallistamiskohteita ovat olleet suot, joita on ennallistettu 2 000 hehtaaria. Metsiä on hoidettu lähes 400 hehtaaria, mikä on sisältänyt niin lehtojen ja paahdeympäristöjen kuin lajikohteidenkin hoitoa. Lisäksi kulutuksia on tehty noin 750 hehtaarilla. Purouomia on kunnostettu useita kilometrejä ja kalojen kulkua haittaavia vaellusesteitä on poistettu 186 kappaletta. Rantaluonnon, kuten hiekkarantojen ja dyynien, työkohteita on valmistunut jo 18 kappaletta. Helmi-ohjelmassa on kuluneen vuoden aikana kunnostettu myös 437 hehtaaria

perinneympäristöjä. Uusia kohteita on saatu pysyvään hoitoon joko maatalouden ympäristösopimuksin tai luonnonsuojelulain mukaisella tuella 323 hehtaaria.

Luonnonsuojelun rahoituksesta kohdentuu Helmi-ohjelman toteutukseen vuoden 2023 talousarvioesityksessä noin 20,4 miljoonaa euroa. Tästä noin 7,5 miljoonaa euroa ohjautuu soiden vapaaehtoiseen suojeluun momentilta 35.10.63. Noin 12,9 miljoonaa euroa kohdentuu etenkin ELY-keskusten kautta muun muassa ostopalveluina ohjelman toimenpiteisiin momentilta 35.10.21. Lisäksi samalta momentilta maksetaan ympäristöministeriön kuluja ohjelman toimeenpanoon sekä SYKEstä hankittavia asiantuntijapalveluita ohjelman toimeenpanon tueksi. Näiden lisäksi Metsähallituksen rooli Helmi-ohjelman toimeenpanossa on keskeinen.

35.10.52 Metsähallituksen julkiset hallintotehtävät

43 140 000 euroa

Metsähallituksen Luontopalvelujen osalta talousarvioesitys vuodelle 2023 on kertaluontoisten tulevaisuusinvestointia päättyessä merkittävästi pienempi kuin hallituskauden aiempina vuosina. Määrärahaa ympäristöministeriön pääluokassa (35.10.52) on vuoden 2022 talousarvioon verrattuna 13,6 miljoonaa euroa vähemmän. Huomattava korotus perusrahoitukseen vuodesta 2020 alkaen sekä kertaluontoiset tulevaisuusinvestoinnit ovat vahvistaneet Luontopalvelujen toimintaedellytyksiä, siirtyvän rahoituksen myötä toiminnan volyyymiä on pystytty tasoittamaan hallituskauden aikaista etupainotteista rahoitusta, varmistaen tulostavoitteiden saavuttamisen myös vuonna 2023.

Luontopalvelut on kuluvan hallituskauden aikana panostanut huomattavasti aiempaa enemmän valtion hallinnassa olevien luonnonsuojelualueiden hoitoon, luonnontilan ennallistamiseen sekä lajien ja luontotyyppien inventointiin ja seurantaan ja on siten keskeisesti tukemassa lajien ja luontotyyppien uhanalaistumiskehityksen pysäyttämistä ja EU:n biodiversiteettistrategian kansallista toimeenpanoa. Metsähallituksen Luontopalvelujen tavoitteissa on painottunut elinympäristöjen tilan parantamiseen tähtäävän Helmi-ohjelman toimeenpaneminen. Luontopalvelut on rekrytoinut määräaikaista henkilöstä, panostanut henkilöstön osaamisen kehittämiseen, tehnyt inventointeja ja suunnitelmia, jotta Helmi-ohjelman toimeenpano on saatu vauhtiin. Tulevaisuusinvestointien päättymisen myötä toimeenpanon jatkaminen tehokkaasti muuttuu kuitenkin haastavaksi. Valtioneuvoston periaatepäätöksen mukaisesti Luontopalveluiden tarve Helmi-ohjelman toimeenpanoon olisi noin 9,7 miljoonaa euroa vuodessa. Vuodelle 2023 Helmi-ohjelmaan ollaan siirtämässä Luontopalveluissa kuluvan vuoden rahoja noin 5 miljoonaa euroa, mutta uutta rahoitusta ei vuoden 2023 määrärahoista voida momentilta 52 Helmi-ohjelmaan kohdentaa laskevan määrärahan takia. Näin ollen Helmin toimeenpano jää Luontopalveluissa tavoiteltua alhaisemmaksi ja valmistuneiden suunnitelmien ja saatujen lupien hyödyntäminen esim. lintuvesien kunnostuksessa voi lykkäytyä.

35.10.63 Luonnonsuojelualueiden hankinta- ja korvausmenot

43 630 000 euroa

Määrärahasta valtaosa käytetään METSO-ohjelman korvauksiin maanomistajille. Lisäksi määrärahaa on varattu mm. rauhoitettujen eläinten aiheuttamista vahingoista maksettaviin korvauksiin (viime vuosina merkittävästi noussut kuluerä), luonnonsuojelulaista aiheutuvien korvausten maksuun, Natura-verkoston toteuttamiseen sekä Helmi-ohjelman soidensuojeluun.

METSO-ohjelma

Maanomistajien vapaaehtoiisiin suojelutarjouksiin perustuva METSO-ohjelma on edennyt ympäristöministeriön osalta aikataulussaan. Vuosina 2020 ja 2021 osoitetut melko suuret luonnonsuojelun määrärahat vahvistivat tavoitteen saavuttamista merkittävästi. Vuosien 2022 ja 2023 määrärahat ovat edellisiä matalammalla tasolla. Valtioneuvoston vuonna 2014 hyväksymän periaatepäätöksen mukaan

suojelun tavoitteena on ympäristöministeriön osalta 96 000 hehtaaria arvokkaita metsäalueita vuoteen 2025 mennessä. Elokuussa 2022 tästä tavoitteesta on toteutettu noin 90 % eli reilut 86 000 hehtaaria.

Vuoden 2023 luonnonsuojelun määrärahataso mahdollistaa METSON tavoitteeksi vajaat 4 000 hehtaaria vuodessa. Määrärahaa varataan momentilta 35.10.63 tähän tarkoitukseen vuonna 2023 noin 22 miljoonaa euroa. METSON alueelliset tavoitteet saavutetaan Pohjois-Suomesta alkaen. Toteutuksen painopisteen siirtyessä etelämmäs nousee keskimääräinen suojeluhehtaarin hinta suojelualueiden ollessa etelässä keskimääräistä runsaspuustoisempia.

METSO-ohjelman vastaanotto on maanomistajien keskuudessa hyvä ja he ovat tarjonneet alueita suojeluun edelleen aktiivisesti. Suojelutarjonta ylittää ohjelman määrärahatason, joskin alueellisesti tarjonnassa on merkittäviäkin eroja. Nykyisen määrärahatason ja aktiivisen kohdetarjonnan myötä METSO-ohjelman voidaan arvioida määrärahojen puolesta saavuttavan kokonaistavoitteensa ohjelmakauden loppuun mennessä vuonna 2025.

Lisätalousarviossa (IV/2020) osoitettiin 20 miljoonan euron lisämääräraha metsien suojeluun. Määrärahaa kohdennettiin erityisesti Pohjois-Suomeen kolmen pohjoisimman ELY-keskuksen toimialueelle. Määrärahan avulla on voitu neuvotella vapaaehtoisen suojelun kohteista maanomistajien kanssa METSO-ohjelman ulkopuolisilla alueilla ja alueilla, joissa METSO-tavoitteet on saavutettu, mutta kohdetarjontaa on runsaasti jäljellä. Vuoden 2023 talousarviossa on osoitettu 6 miljoonaa euroa hankinta- ja korvausmäärärahaa, jolla aloitettua suojelun edistämistä voidaan jatkaa maan pohjoisosissa.

2. Vesiensuojelun rahoitus

Valtioneuvosto hyväksyi joulukuussa 2021 vesien ja merenhoitosuunnitelmat vuosille 2022–2027. Niiden tavoitteena on vesien ja Itämeren hyvän tilan saavuttaminen ja ylläpitäminen. Tiedossa kuitenkin on, että vaikka suunnitelmissa esitetyt toimenpiteet ovat toteutuksessa vuoden 2027 loppuun mennessä, hyvää tilaa ei tulla kaikilta osin vielä saavuttamaan. Vesien- ja merenhoidon suunnitelmat toteuttavat myös Itämeren rantavaltioiden ja EU:n lokakuussa 2021 hyväksymää Itämeren toimintaohjelmaa (Baltic Sea Action Plan) ja hallituksen huhtikuussa 2021 käynnistämää Saaristomeri-ohjelmaa.

Itämeren ja sisävesien ravinne- ja kiintoainekuormitusta on viime vuosikymmenten meren- ja vesienhoidon toimilla saatu alennettua. Kuormitushistoria ja nykykuormitus eivät kuitenkaan mahdollista hyvän tilan saavuttamista ilman lisätoimenpiteitä. Ilmastomuutoksesta aiheutuvat lisääntyvät sateet ja leudot talvet lisäävät samanaikaisesti ravinnekuormitusta vesiin, minkä seurauksena jo toteutettujen vesiensuojelutoimien vaikuttavuus heikkenee.

Vesiensuojelua rahoitetaan pääasiassa kahdelta momentilta: 35.10.23 Itämeren ja vesien suojelu (suunnittelun ja edistämisen kulutusmenot) sekä 35.10.61 Vesien- ja ympäristönhoidon edistäminen (toimenpiteiden avustaminen ja tukeminen). Suomen elpymis- ja palautumistukivälineen varat vesiensuojeluun (RRF, pilarin 1 investointi kipsinlevitykseen ja ravinteiden kierrätykseen) sisältyvät ao. momentille.

35.10.23 Itämeren ja vesien suojelun edistäminen

• Vesiensuojelun tehostamisohjelma	3 200 000 euroa
• Itämeren ja vesien suojelun edistäminen	4 310 000 euroa
• Ympäristötehtävien palvelujen hankinta (vesi- ja meriseurannat)	4 125 000 euroa

Itämeren ja vesien suojelun edistäminen yht.	11 635 000 euroa
--	------------------

35.10.61 Vesien- ja ympäristönhoidon tukeminen

• Ravinteiden kierrätys	30 000 000 euroa

• Vesiensuojelun tehostamisohjelma	8 800 000 euroa
• Vesien- ja merenhoitosuunnitelmien toteuttaminen	1 521 000 euroa
• Peltojen kipsikäsittely (RRF pilari1)	5 000 000 euroa
• Ravinteiden kierrätys (RRF pilari1)	1 000 000 euroa

Vesien- ja merenhoitosuunnitelmien tukeminen yht.	46 321 000 euroa
---	------------------

Vesiensuojelun tehostamisohjelma

Vesiensuojelun tehostamisohjelmaan esitetään rahoitusta ympäristöministeriön hallinnonalalla yhteensä 12 miljoonaa euroa.

Ohjelma 2019-2023 vahvistaa vesien- ja merenhoidon toimenpiteiden toteuttamista. Toimenpiteiden toteutuksella vähennetään rehevöitymistä, haitallisten aineiden päästöjä ja hallitaan muita vesi- ja meriympäristön tilaan kohdistuvia paineita parantaen samalla vesi- ja meriluonnon monimuotoisuutta. Ohjelmassa tuetaan peltojen kipsikäsittelyä, maa- ja metsätalouden sekä kaupunkien vesienhallintaa ja vesistökunnostuksia sekä mm. selvitetään uusien menetelmien soveltuvuutta ja vaikuttavuutta. Määräraha kohdentuu alueellisesti toimijoiden hakemusten perusteella.

Saaristomeri-ohjelma

Saaristomeren alueen vesiensuojelutoimenpiteet sisältyvät Varsinais-Suomen vesienhoidon alueelliseen toimenpideohjelmaan vuosille 2022–2027. Maatalouden toimenpiteiden osuus kustannuksista on yli 90 %, ja niitä on tarkennettu kesäkuussa 2022 valmistuneessa Maatalouden vesiensuojelun tiekartassa. Tiekartan mukaan rahoitusta tarvitaan vuodesta 2024 alkaen noin 18 miljoonaa euroa vuodessa.

Ympäristöministeriön hallinnonalalla Saaristomeren vesiensuojelua toteutetaan pääasiassa vesiensuojelun tehostamisohjelman sekä ravinteiden kierrätysohjelman kautta.

Saaristomeren valuma-alueella on varauduttu jatkamaan peltojen kipsinlevitystä talousarviovuoden 2023 määrärahalla. Käytettävissä on myös aikaisemmilta vuosilta säästynyttä määrärahaa, koska viljelijöiden hakemusten määrä on jäänyt tavoitellusta. Vuonna 2023 alueella tavoitellaan entistä aktiivisempaa viljelijöiden osallistumista toimenpiteisiin sekä vaikuttavia hankekokonaisuuksia maa- ja metsätalouden vesienhallintaan, vesistökunnostuksiin sekä kaupunkivesien hallintaan. Näitä kaikkia rahoitetaan vesiensuojelun tehostamisohjelmasta.

Suomen elpymis- ja palautumissuunnitelmaan sisältyvä peltojen kipsikäsittely jatkuu muilla kuin Saaristomeren valuma-alueella.

Momenttia 35.10.23 koskevat aluehallinnon rahoitusesitykset vuodelle 2023 ovat vasta saapuneet ympäristöministeriöön. Momentin määrärahaa on haettu Saaristomeren alueelle noin 500 000 euroa kattaen Varsinais-Suomen ELY-keskuksen vastuulla olevia tehtäviä maatalouden vesiensuojelun tiekartan toimeenpanoon. Sen lisäksi momentilta rahoitetaan 1,2 miljoonaa euroa maanparannusaineiden käytön edistämistä. Tavoitteena on selvittää valuma-alueella, miten kaikkien kolmen maanparannusvalmisteen yhteiskäyttö olisi mahdollista järjestää ja vaikuttaisi valuma-alueen alapuolisen vesistön kuormitukseen. Suurin rahoitus kohdennetaan kuitenkin konkreettisten toimenpiteiden toteuttamiseen momentilta 35.10.61 avustushakujen kautta rahoitettavina hankkeina ja viljelijöiden kipsitukena. Lokakuussa alkavat avustus- ja tukihaut määrittelevät Saaristomeren valuma-alueelle lopullisesti kohdentuvan rahoituksen. Säästyneet ja ensi vuodelle vesiensuojelun tehostamisohjelmassa varattu 2 miljoonaa euroa mahdollistavat tiekartassa esitetyn 8 miljoonan euron toimenpidetarpeen maanparannusaineiden käytön lisäämiseen vuonna 2023.

VELMU-ohjelma

VELMUn (Itämeren vedenalaisen meriluonnon kartoitusohjelma) inventointeja jatketaan monimuotoisuudeltaan arvokkailla alueilla. Lisätään jo kerätyn aineiston ja tiedon käyttöä mm. merialueen suunnittelussa, meriluonnon suojelussa, YVA- ja lupaprosesseissa, HELCOMin yhteistyössä sekä Suomen luonnon monimuotoisuuden suojelun ja kestävän käytön strategian toimeenpanossa. Määrärahaa käytetään 1,3 miljoonaa euroa Metsähallituksen kartoitustyöhön sekä SYKE:n kehittämistyöhön tiedon käytettävyyden parantamiseksi.

Ravinteiden kierrätysohjelma

Ravinteiden kierrätykseen esitetään määrärahaa 31 miljoonaa euroa. Summalla tuetaan erityisesti Suomen ravinne- ja energiaomavaraisuutta parantavia hankkeita, joissa kehitetään ja otetaan käyttöön yhdyskuntien jätevesien ja sivuvirtojen hyödyntämätön ravinnepotentiaali sekä parannetaan jätevesien käsittelyn energiatehokkuutta.

Ravinteiden kierrätys edistää siirtymää kiertotalouteen ja vähentää Itämeren ja vesistöjen ravinnekuormitusta sekä kasvihuonekaasupäästöjä. Tuella edistetään kannattavan kierrätyslannoitemarkkinan syntymistä, parannetaan ravinne- ja energiahuoltovarmuutta ja edistetään vihreää siirtymää. Tavoitteena on käynnistää investointeja laitostoimintaan, mutta osa hankkeista voi alkuvaiheessa vaatia yritysten ja toiminnanharjoittajan käytännön toimintaympäristön TKI-pilotointia. Maa- ja metsätalousministeriö edistää ravinteiden kierrätystä hallinnonalallaan maa-, metsä- ja kalataloudessa.